

GOÏNGARYP, DE PROTESTANTSE KERK

Na het jaar 1000 begonnen de inwoners van de op zeelei gebouwde terpen gebieden te ontginnen naar het zuiden toe, het veen in. Vanuit het dorp Goenga/Goinga ging men in zuid-oostelijke richting de veenmoerassen in om deze gebieden zowel af te graven als te ontginnen. Op een afstand van zo'n zeven kilometer ontstond zo de nederzetting Goïngaryp, midden in het veengebied. Waar in de ondergrond het zand niet te diep onder het veen zat, was het ook mogelijk een kerk te bouwen. Door vergraving van het veen tussen de beide nederzettingen ontstonden later het Sneeker Meer en de Goingarypster Poelen, zodat het dorp Goïngaryp bijna alleen over water bereikbaar was en geheel afgesneden werd van het "moederdorp".

Wanneer de eerste kerk van Goïngaryp is gebouwd is niet bekend, noch aan wie zij was gewijd. Jacob Stellingwerf tekent in 1723 de oude kerk als een eenvoudig kerkje, bestaande uit een schip met een driezijdig gesloten koor, gotische vensters en twee ingangen, waarvan de midden in de zuidgevel aangebrachte en dichtgemetselde ingang voorzien is van een waterlijst. Later is er blijkbaar meer westelijk een nieuwe ingang gemaakt. De vormgeving doet 15de-eeuws aan. Vanwege de slappe ondergrond was er geen mogelijkheid een toren te bouwen; tegen de westgevel of los hiervan was een klokkenstoel gebouwd waarin de klok was opgehangen. Toen Stellingwerf zijn tekening maakte hing in de klokkenstoel de klok die ook in de huidige klokkenstoel hangt en die in 1527 was gegoten door Gerhardus van Wou. Door de slappe ondergrond zal de kerk meermalen moeten zijn verbouwd, maar gegevens hierover ontbreken. Uit deze kerk is nog wel een fragment van de altaarsteen bewaard, dit fragment was na de reformatie in het gangpad terecht gekomen en ligt nu tegen de westelijke buitenmuur. Wat de functie geweest is van het andere zandsteenfragment naast de altaarsteen is onduidelijk.

Op 17 februari 1770 wordt in de Leeuwarder Courant het afbreken van de oude en het maken van een nieuwe kerk openbaar aanbesteed, *Als mede het Afbreken en weder op nieuws maaken van het Klokhuis aldaar*. De sloop werd flink ter hand genomen: op 24 april kon de achttienjarige Frans van Eisinga de eerste steen leggen, "de Kleinsoon van de Heere Grietman Vegelin". Grietman Johan Vegelin van Claerbergen zal zeker de nieuwbouw hebben geïnitieerd, hij liet zijn wapen ook aanbrengen boven de ingang, met de vermelding dat hij al tachtig jaar was.

Op 24 augustus worden in de Leeuwarder Courant aangeboden *een groote quantiteit oude STEEN, als meede enige nieuwe STEEN, als ook Balken en andere Houtwaren, alles herkomstig van de afgebroken oude Kerk en Klokhuis tot Goïngaryp*. Aan de nieuwe kerk werden zes gebrandschilderde grazen aangeboden, gemaakt door de bekende Friese glasschilder Ype Staak te Sneek.

Het exterieur.

De kerk is een eenvoudig gebouw, het schip wordt afgesloten door een driezijdig gesloten koor. Vermoedelijk zijn vorm en fundamenten van de oude kerk leidraad geweest. In de zuid- en noordgevel elk drie eenvoudige vensters, geplaatst in door metselwerk begrensde muurvlakken. In de westgevel een eenvoudig rond venstertje in de top, dat nog enig licht geeft bij het uurwerk dat aldaar op een zoldertje staat opgesteld. Tegen de oostmuur van het koor is een hardstenen memoriesteen uit 1770 bevestigd, waarop een gedicht van J. Wiarda aangaande de eerstesteen-legging voor de kerk. op het dak een haan ars windwijzer, mogelijk uit de bouwtijd.

Klokkenstoel

Vlakbij de westmuur staat de klokkenstoel opgesteld, waarin de in 1527 gegoten klok is opgehangen. De tekening van Stellingwerf laat een klokkenstoel met een zadeldak zien, het huidige klokkenstoeldak heeft met zijn gebogen vormen een 18de eeuwse uitstraling. Maar de vorm mag dan achttiende eeuws zijn, een klokkenstoel heeft gemiddeld een levensduur van dertig jaar en dus zal de vormgeving telkens overgenomen zijn van de voorganger. Op het dak van de klokkenstoel staat een zeilschip als windwijzer.

Het interieur

Het schip heeft een eenvoudig blauwgrijs geschilderd tongewelf met trekbalen, alle nog uit de bouwtijd van de kerk. In de kerk staat een eenvoudige preekstoel met snijwerk dat trekken vertoont van volkskunst een plaatselijke timmerman kan er de maker van zijn. Het eenvoudige doophek met zijn gedraaide spijlen zou theoretisch nog uit de oude kerk afkomstig kunnen zijn, maar oude vormen werden in Friesland nog lang toegepast. Binnen het doophek staan tegenover elkaar de eenvoudige banken voor

de kerkelijke ambtsdragers en op het doophek staat nog de lessenaar voor de voorzanger. De banken aan de zuidzijde van het schip zijn door stoelen vervangen, aan de noordzijde staan nog eenvoudige banken die uit de bouwtijd kunnen dateren. Bijzonder is dat in de vensters de oorspronkelijke gebrandschilderde glazen bewaard zijn, bij de bouw van de kerk geschonken door stadhouder Willem V, door grietman Vegelin van Claerbergen, door de Rekenmeesters van Friesland, door Gedeputeerde Staten, door de Staten in 't Mindergetal en door de Raden van het Hof. Dat het glas van stadhouder Willem V bewaard is, zegt vermoedelijk iets over de moeilijke bereikbaarheid van Goïngaryp in de 18de eeuw: meestal is een door de stadhouder geschonken glas in de Franse tijd vernield.

Op een zolder in de voorkerk staat het uurwerk opgesteld, een interessant geheel, omdat het framework veel ouder is dan het huidige raderenstelsel, het maakt een vroeg zeventiende eeuwse indruk.

Het orgel

Boven langs de westgevel is een gordijn geschilderd, wat opmerkelijk is, want deze gordijnen werden vooral in de 19de eeuw geschilderd als achterwand voor een orgel. Wanneer de orgelkraak gemaakt is, is alsnog onduidelijk, maar de vormgeving sluit aan bij het doophek. Het is mogelijk dat men al veel vroeger rekening heeft gehouden met de aanschaf van een orgel. Pas in onze tijd kreeg de kerk een pijporgel, gemaakt door een amateur, met gebruikmaking van pijpwerk, windlade en klavier van de firma Vierdag te Enschede, materiaal dat gemaakt werd in de jaren zestig van de vorige eeuw. De dispositie is als volgt:

Holpijp 8 vt
Roerfluit 4 vt
Prestant 2 vt
Klavieromvang C f^{'''}, geen pedaal.

L.K. van der Meer
2010

Literatuur:

- Voorloopige Lijst der Nederlandsche monumenten van Geschiedenis en Kunst, deel IX, de provincie Friesland. 's- Gravenhage 1930
- K. Gildemacher en J. van der Vaart, Een Rijk Bezit. Uitgeverij Matrijs 2007